

Jegyzet

¹ A szerző által előzményként felsorolt írások: Bakonyiné Vince Ágnes (1987): Gondolatok az Óvodai Nevelés negyven évéről. *Pedagógiai Szemle*, 9. sz. 877–888.; Szabadi Ilona (1953): A Gyermeknevelés ötödik évfordulójára. *Óvodai Nevelés*, 1. sz. 5–7.; Szabadi Ilona (1987): Néhány év a négy évtizedből. *Óvodai Nevelés*, 1. sz. 5–9.; Kósáné Ormai Vera (1974): A magyar „Óvodai Nevelés” törekvései az

óvónők pszichológiai felkészültségének elmélyítése érdekében. *Óvodai Nevelés*, 6–7. sz. 209–220.; Kósáné Ormai Vera (1987): Negyven év a pszichológia és az Óvodai Nevelés kapcsolatában. *Óvodai Nevelés*, 1. sz. 16–18.

Molnár Katalin

szaktanár

ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai
Kar Értelmileg Akadályozottak és Tanulásban
Akadályozottak Pedagógiája Tanszék

A „papírgyárak” bezárásának rögös útja – lehet, hogy még nincs vége?

A neves közgazdasági szakember, Polónyi István a felsőoktatás kutatásában nagy hangsúlyt fektet a gazdaságosságra és az innovációra. Tavaly, a Gondolat Kiadó gondozásában megjelent kötete is a felsőoktatást helyezi a vizsgálat középpontjába több szempont alapján, mint például a minőségi jellemzők, a gazdaságossági kritériumok vagy a finanszírozási problémák. Az elmúlt több, mint 20 év felsőoktatása áll a kötet középpontjában.

A könyv ugyan nem tekinthető ugyanazon sorozat részének, de mindenképpen szerves folytatása a szerző Tímár Jánossal 2001-ben közösen írt *Tudásgyár vagy papírgyár* című művének. Sajnálatos módon a szerzőtárs időközben elhunyt, ezért ajánlja a szerző ezen munkáját az Ő emlékére. Közös gondolataik erőteljesen visszacsengenek ebben az írásban, gyakran idézi volt szerzőtársa gondolatait, nyomon követhetőek az akkor még csak előre vetített gondolataik, elképzeléseik.

A logikus, könnyen követhető gondolatmenetre felfűzött könyv szerkezetéről szót ejtve három nagy, jól elkülöníthető egységet találunk, melyek kisebb fejezetekre, azok pedig további részegységekre bonthatók. A szerző jó néhány konkrét számadatot említ állításai, gondolatai alátámasztására. Nem elhanyagolható módon a

magyar helyzet nem csak önmagában van bemutatva, hanem behelyezi a hazai eredményeket a nemzetközi kutatások szövevébe, ezáltal segít az olvasónak elhelyezni hazánkat a nagyvilágban. Az íráshoz bőséges táblázat- és ábraanyag tartozik, melyeket fellelhetünk a szövegrészek között, vagy az egyes fejezetek végén, továbbá a megértés segítéseként jelentős mennyiségű lábjegyzettel találkozhatunk. Fontos megemlíteni a nagyszámú hivatkozást is, melyekkel kapcsolatban az író elmondja, hogy egy olyan dokumentumot szeretett volna létrehozni, mely az oktatásban és a doktori képzésben is felhasználhatóvá válik.

Az első nagy egység az *Oktatás és gazdaság* címet viseli, melyben komplex képet kapunk a felsőoktatásban részt vevő hallgatók számáról, képzések szerinti megoszlásáról és arról, hogy mely ténye-

zők befolyásolják a felsőoktatásban az egyes időszakokban felvett hallgatók számát. Betekintést nyerhetünk a rekrutációs megoszlásba és általános érvényű gondolatokhoz juthatunk az intézményi vonzókörzetekkel kapcsolatban. A széleskörű szemléltetésből hiányzik ugyan a területi adatok térképen való ábrázolása, ami jobban érzékelhetővé tenné a különbségeket és a területi lehatárolásokat, viszont ez volumene miatt már egy következő kutatás részét is képezheti.

Ezen az egységen belül láthatunk történeti áttekintést a közgazdasági ideológiák változásáról, a gazdaságosságról (szűrőelmélet, emberitőke-elmélet). Kiemeli az oktatás fontosságát, és hogy az oktatás által a társadalmi jólét reménye vetítődik az emberek elé. Nem csak a „papír” számít, hanem annak a tudásnak a színvonal is, amit megszereztünk. Napjainkban a tömeges

eredményeképpen a színvonal csökken, ezt a folyamatot meg kell állítani és visszafordítani. A törvényi szabályozást is bemutatja számunkra, amely felelős az oktatás tömegesedéséért, továbbá különböző elméleteket is ismertet a tömegesedés okaira (hovatartozás újratermelésének elmélete, státusz-konfliktus). Betekintést nyújt az oktatás tervezésébe, felhívja a figyelmet arra, hogy az oktatás nem tervezhető felelősséggel, ha a prognosztizálás nem történik meg, és ennek kapcsán kritikát fogalmaz meg a kormányzati rendszerekkel szemben.

A második nagy egység *A minőség* címet viseli, első nagyobb fejezete a pedagógusbérek alakulása 1990–2010 között (a fizetések reálértéke a fizetésemelések

ellenére szinte folyamatosan csökken). Párhuzamba állítja a pedagógusi fizetést, a pedagógusi teljesítményt és a tanulói teljesítményt, melyet a PISA vizsgálat eredményeivel is alátámaszt. Tudjuk, hogy probléma van a hazai oktatással, de radikális változás ennek ellenére az elmúlt időben nem történt. A könyv megírásakor a pedagógus életpálya-modellnek még csak a körvonalai látszódtak, de már ezzel kapcsolatban intelmekkel szembesülhetünk a kötetben.

Olvashatunk az IALS és az ALL vizsgálatokról is, melyek a felnőtt lakosságot veszik górcső alá. Szomorú tapasztalat, hogy a vizsgált országok között hazánk nem szerepelt jól. A felsőoktatás eltérő minőségéről is itt olvashatunk. Nem mindegy, hogy az egyes hallgatók mely intézményben végeznek, mert hiába az elvileg közös képzési szint, annak minőségében nagy eltéréseket tapasztalhatunk, ebből kifolyólag egyes diplomák nem sokkal érnek

többet, mint egy érettségi. A felnőttképzésbe is egyre több fő lépett be az 1990-es évektől kezdődően, ezért a népesség egyre nagyobb része jutott diplomához. Az egység végén olvashatunk a korrupció jelenségéről, hogy az egyes szektorokban, köztük az oktatásban milyen mértékben jelenik meg. Egy költői kérdés is felvetődik, miszerint ha már a köztársasági elnök doktori disszertációja sem saját munka eredménye, akkor mit várjunk az alsóbb képzési szinttől?

Az utolsó nagy egység a *Finanszírozás* címet kapta. Itt olvashatunk arról, miként jutnak az intézmények forrásokhoz. Amíg az elmúlt 20 évben a hallgatói létszám négyszeresére nőtt, addig ezt nem követte az egy főre jutó támogatás, ebből követ-

Amíg az elmúlt 20 évben a hallgatói létszám négyszeresére nőtt, addig ezt nem követte az egy főre jutó támogatás, ebből következik, hogy az egy főre eső pénzösszeg drasztikusan csökkent. Látható az is, hogy a hallgatói létszámnövekedést egyáltalán nem követte a felsőoktatási dolgozók számának ezzel arányos növekedése, tehát egy-egy oktatónak lényegesen több hallgatót kell oktatni, így nem csoda, hogy a színvonal is csökken.

kezik, hogy az egy főre eső pénzösszeg drasztikusan csökkent. Látható az is, hogy a hallgatói létszámnövekedést egyáltalán nem követte a felsőoktatási dolgozók számának ezzel arányos növekedése, tehát egy-egy oktatónak lényegesen több hallgatót kell oktatni, így nem csoda, hogy a színvonal is csökken. A következő kisebb egységben történelmi áttekintést láthatunk az oktatási törvények változásáról 1989-től a könyv megírásáig. Betekintést nyerhetünk az egyes években uralkodó oktatáspolitikai nézetekbe, politikai gondolkodásmódba, a törvények változásába és az intézményi finanszírozás megtervezésének rendszerébe, majd a tandíj dilemmája tárul az olvasó elé, hogy az egyes kormányzati időszakokban hogyan tervezték a bevezetését. Ez a téma a pártok számára érinthetetlen, nehezen változtatható volt, olykor politikai csatározások középpontjába is került. A 'tandíj' kifejezéstől mind a mai napig ózdkodnak, nem véletlen a 'költségterítéses', a 'részösztöndíjas' és az 'önköltséges' kifejezés, de bármi is az elnevezés, a tandíj létezik, csak más néven. Olvashatunk a felsőoktatási keretszámok drasztikus csökkentéséről és annak a kormány szerinti szükségességéről, amely a szerző szerint több sebből is vérzik: „A kormányzati magyarázatok a munkaerőpiac igényeire hivatkoznak. Ezekkel a magyarázatokkal azonban több probléma is van. Először is Magyarországon nincsenek hosszú távú munkaerő-piaci prognózisok. Másodszor a munkaerőpiac visszajelzései egyáltalán nem igazolják a keretszám-alakítás által sugallt, illetve ahhoz különböző kormányzati potentátok által hozzáfűzött állításokat.” A kötet vége felé olvashatunk a hallgatói támogatásokról is, amelyek szintén kormányzati ciklusoktól függőek: van, amikor a szociális alapú, máskor pedig a teljesítmény-alapú támogatás élvez előnyt. A fejezet zárásaként a diákhitelről láthatunk leírást. Érdekes tény, hogy a diákhitelnek köszönhetően 2020-ra az állam-

adósság előreláthatólag 2–3 százalékkal fog növekedni.

A könyv befejező részében olvashatjuk az eddig leírtak összefoglalását és Magyarország helyzetét a világban különböző statisztikák szerint. A szerző végül megfogalmaz egy burkolt kormánykritikát is, miszerint az Európa 2020 stratégiának hazánk nem fog eleget tenni, mert a Magyarország Nemzeti Reform Programja (2011) olyan vállalásokat tett, melyeket már elfogadásakor is szinte teljesített. A szerző így fogalmaz ezzel kapcsolatban: „Magyarul a kormány a szinten tartást vállalta – azaz az eddigi fejlődés lefékezését.” A záró mondatában pedig megválaszolja a kötet címében lévő költői kérdést: „Az aranykornak tehát vége.”

A könyv rendkívüli olvashatósága páráját ritkító szakmaisággal társul. Jól összefoglalja az elmúlt 20–25 év felsőoktatásban bekövetkezett változásokat, és a szerző nem fél megfogalmazni jogos kritikáit az egyes kormányzati döntésekkel szemben. A történelmi fonalat jól végigvezeti, miáltal az olvasóban kialakítja a logikai utat az egyes folyamatok/változások megértésében. A könyv egyik nagy értéke a részletes, jól látható ábrák és táblázatok, melyek elősegítik a megértést és alátámasztják a leírtakat. A célt, amelyet a bevezetőben megfogalmazott, hogy az oktatásban és a doktori programban is használható könyvet alkosson, elérte, méltó emléket állítva ezzel Timár Jánosnak is.

Polónyi István (2013): *Az aranykor vége – bezárnak-e a papírgyárak?* Gondolat Kiadó, Budapest. 283 o.

Hegedűs Roland

PhD hallgató Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola Neveléstudományi Doktori Program